

kişinin kendi özünden gelmesi gerekir. Parlemanyoyu havaya uçuracak bombanın düğmesine basmak yeni İngiltere'nin yeni insanlarına düşen bir iştir. V, Sutler ve ekibini öldürürken aldığı yaralara direnmez, düğmeye basmayı Evey'in tercihine bırakır. Yeni İngiltere'ye özgürlük vadederken, özlerinin önünden çekilmekten başka bir seçeneğinin olmadığını artık anlamıştır.

“İyi ama bundan sonra ne olacak? Nereye gidiyoruz? Cennet diye bir yer yok mu?”

Hayır Jonathan, öyle bir yer yok. Cennet ne bir zamandır ne de bir mekan. Cennet yetkinliğin ta kendisidir.”³¹

BATMAN: KARA ŞÖVALYE

Zıtların Uyumunu: Kaostaki Adalet

Sedat Erçin

Bir çizgi-roman uyarlaması olan, 2008 yılı Amerikan yapımı filmin yönetmeni olarak karşımıza, bu filmde önce *Memorandum*, *The Prestige* gibi ve daha sonrasında *Inception*, *Interstellar* gibi filmleri de yöneten Christopher Nolan çıkar. 152 dakika süren filmde Christian Bale, Heath Ledger, Aaron Eckhart, Michael Caine, Maggie Gyllenhaal, Gary Oldman ve Morgan Freeman gibi ünlü oyuncular yer almaktadır. *Joker*¹ rolüyle Heath Ledger'in unutulmaz performansı sonucu en iyi yardımcı erkek oyuncu ve ses yönetimi dallarında iki Oscar kazanan film, bunların dışında 131 ödül daha kazanmıştır.² Yüksek bir bütçe ile yapılan bu film, 8800'den fazla sinema salonunda³ gösterime girdikten sonra dünya çapında çok yüksek gişe başarısı elde etmiştir.⁴

Filmi izleyen okuyucuların dikkatini çekmiştir, *The Dark Knight* felsefi içerik ve metaforlar açısından o kadar zengindir ki bunun sınırlı bir yazı alanında tamamen ortaya dökülmesi maalesef mümkün değildir. O yüzden, ilk etapta yazının sınırlarını belirtmek, bu zengin kaynaktan okuyucunun görmeyi umduğu

1 *Joker*, burada bizim Türkçede kullandığımız anlamıyla Fransızcadan gelen ve her işe yaran, her yerde kullanılabilen kimse olarak anlaşılmalıdır. Filmde sık sık muzip oyunlar oynayan karakterin adı İngilizcede şakacı anlamına gelen *joker*'dir. O yüzden okurken, göze rahatsızlık veren "j" eklerinin sebebinin bu olduğu göz önünde tutulmalıdır. "Coker" değil, "cokır".

2 http://www.imdb.com/title/tt0468569/awards?ref_=tt_awd, (Çevrimiçi), 05/01/2015.

3 Thomas Schatz, "2008: *Movies and a Hollywood Too Big to Fail*", *American Cinema of the 2000s: Themes and Variations*, ed. Timothy Corrigan, Rutgers University Press, April 2012, sf. 201.

4 Filmin tahmini bütçesi 185 milyon dolardır ve dünya çapında 1 milyar doların üzerinde hasılat elde etmiştir. Bkz. <http://www.boxofficemojo.com/movies/?id=darkknight.htm>, (Çevrimi-

kısmı bulamayarak hayal kırıklığına uğramasının önüne geçecektir. Bizim dikkate alacağımız iki nokta, filmde iyi-kötü ya da kaos-düzen karşıtlığı üzerinden anlatılan düalist felsefe ve biraz daha hukuki bir tartışma olarak görülebilecek olan özgürlük-güvenlik "çatışması" olacaktır. Filmin bu ikisinden başka türlü okumalarından bir kısmına da kısaca değinilip geçilecektir.

Süper-Kahramanların Dünyası ve *Batman*

Başlamadan önce biraz süper-kahramanların dünyasından bahsetmek icap eder. Özellikle, bir edebi tür olan çizgi-romanlarda karşımıza çıkan bu kurgusal dünyaların öyküsü genelde kötülüğe karşı iyiliğin safında yer alan ve insanlara yardım eden bir kahramanın başından geçen olaylardan oluşur. Süper-kahraman filmlerinde, hukukun adalet için yeterli olmayacağı fikri mevcuttur. Adaletsizlik, adaletten daha güçlüdür ve bu yüzden de hukukun dışında veya hukukun sınırları etrafında hareket edecek, hukukun gidemediği yerlere gidecek ve başaramayacağı şeyleri başaracak istisnai figürlere ihtiyaç vardır.⁵

Kahramanımız kimi zaman uzaydan gelen ve bu nedenle de insanüstü güçlere sahip olan *Superman*, kimi zaman radyoaktif bir örümceğin ısırıldığı ve bu ısırıktan sonra artık süper-güçler elde eden Örümcek Adam'dır. *Kaptan Amerika*, *Catwoman*, *Tommiks*, *Kızılmaske* vb. birçok karakter daha örnek olarak verilebilir. Ülkemizde de *Karaoğlan*, *Tarkan* ve *Abdülcanbaz* bu edebi türde yaratılan karakterlere örnektir. İşte bu karakterlerden en çok bilinen ve sevilenlerden birisi de Bill Finger ve Bob Kane tarafından yaratılan *Batman*'dir.

Hikâyenin başlangıcı şöyledir: Son derece varlıklı bir ailenin çocuğu olan genç Bruce Wayne, bir gece anne ve babasının bir hırsız tarafından acımasızca öldürülmelerine şahit olur. Bu trav-

⁵ Todd McGowan, *Fictional Christopher Nolan*, University of Texas Press, September 2012, sf. 123.

matik olaydan sonra, kötülük yapanlara karşı dinmez bir nefret ve intikam duygusuyla dolan Bruce, büyüdüğünde artık inisiyatif alır ve kötüler ile kendi yöntemlerine göre savaşmaya karar verir. Geceleri, yarasa kostümü ile suçlu kovalayan *Batman* efsanesi böylece doğmuştur. *Batman* hikâyeleri, çok katlı gökdelenleri ile bilinen Amerikan metropollerinden esinlenen kurgusal Gotham şehrinde geçer. Bu şehrin elbette ki bir polis gücü vardır ama çok da şaşırmayacağımız üzere yöneticilerin yozluğu ve yetersizliği nedeniyle suç ile mücadelede etkili değildir. Bruce, ailesinin basit bir hırsız tarafından katledilmesinin sebeplerinden birisinin de polisin içinde bulunduğu bu durum olduğunu fark eder.⁶ Aynı zamanda, ailesinden kalan miras ile birlikte Gotham şehrinin en zengin iş adamlarından birisi olan Bruce Wayne, servetini suçlulara karşı savaşında ihtiyaç duyduğu ultra-teknolojik aletlerin ve zırhlı kıyafetlerin yapımında kullanır. (Hangimiz onun havalı *Batmobile*'inden etkilenmedik ki?) Bu aletler, *Batman*'in savaşında onun avantajına olan yegane şeylerdir zira o, ne uzaydan gelip istediği yere uçabilen birisidir ne de bir böcek tarafından ısırılarak doğaüstü yetenekler elde etmiştir. İşte, ailesi öldürüldükten sonra sadık uşağı Alfred Pennyworth'ten başka hiç kimsesi kalmayan kahramanımız, gündüzleri *playboy* görünümüne zengin bir işadamı şeklinde sahte bir hayatı yaşıyorken geceleri asıl kimliği olan suçluların korkulu rüyası *Batman* olarak Gotham sokaklarında kötülerle mücadele etmektedir.

Kara Şövalye Kötü Şakacı'ya Karşı

The Dark Knight, Gotham şehrinde mafyanın parasının tutulduğu bir bankanın soyulma sahnesiyle başlar. Daha bu sahnede, filmin kötü karakteri *Joker*'in nasıl birisi olduğuna dair

⁶ Batman üzerine yazılan analizlerden birinde, onu ortaya çıkaran şeyin devletin suçla mücadelede yetersiz kalması olduğu öne sürülmektedir. Bkz. Tony Spanakos, "Governing Gotham", *Batman and Philosophy-The Dark Night of the Soul*, ed. Mark D. White & Robert Arp, John Wiley & Sons Inc., 2008, sf. 56.

ilk ipuçları görülür. Kalabalık soygun ekibinin her birisine bir görev vermiştir ve hepsine birbirinden habersiz olarak asıl görev bitiminde bir diğerini öldürmek şeklinde ikinci bir gizli görev vermiştir. *Joker*'ın planı gayet iyi işler ve son sahnede geriye kalan iki maskeli adamdan birisinin kendisi olduğunu, diğerini öldürüp bütün paralar ile birlikte kaçtığına görürüz. Sıradan insanların kötülük yapmak için yalnızca kötü bir gün geçirmelerinin yeterli olacağını düşünen *Joker*, bunu net bir şekilde banka müdürüne Nietzsche'nin ünlü deyişini biraz değiştirerek, söyler: "*Seni öldürmeyen şey, tuhaflaştırır.*"

Kurmaca bir şehirde kurmaca karakterlerle çekilen bu filmde, iyiliksever süper kahramanın katkısıyla suç oranlarının neredeyse sıfırlandığını görürüz. *Joker* henüz tam olarak ortaya çıkmadan önce *Batman*'in de arka-plandaki yardımıyla Savcı Harvey Dent'in yönettiği son operasyon ile birlikte suç örgütlerinin liderleri artık iyice çıkmaza girmiştir. *Batman*'i durdurabilmenin bir yolunu bulamayan çeteler Gotham şehrindeki bütün mevzilerini kaybetmek üzeredir. Şimdiye kadar yürüttükleri suç faaliyetlerinden elde ettikleri paralarını polis bulmadan önce kurtarabilmek için toplantı yaptıkları sırada daha önce ismi pek duyulmamış birisinin kendi bankalarını soyduğunu duyarlar. *Joker*'ın ustaca planlayıp başarılı bir şekilde uyguladığı banka soygununu pek önemsemeyen mafya liderlerinin asıl kaygısı polislerin kalan paralarının izini sürmesidir. Çinli para aklayıcı dostlarının operasyondan önce paralarını başka bir yere naklettiğini duyan mafya liderleri bir anlık rahatlar ancak tam da o anda *Joker* toplantı yerine gelir. Orada onlara *Batman*'i öldürmeyi paraların yarısının kendisine verilmesi karşılığında teklif eder. Birdenbire ortaya çıkan *Joker*'a henüz bazı çete liderleri tam olarak güvenmemektedir (sonuçta paralarını çalmıştır) ancak *Batman*'in sonradan paralarını saklayan Çinli dostlarını yakalamasıyla başka çare kalmadığından ona bel bağlamak zorunda kalırlar. Oysa, *Joker*'ın asıl hedefi bu liderlerin çıkarlarının ko-

runması değildir, *Joker*'a göre bunlar paraya tamah eden değersiz insanlardır ve kötülüğün "adını kirletmektedir." Bu noktada anlaşılır ki *Joker*'in amacı para, şöhret ya da güç değildir, onun daha derin amaçları vardır.

Joker'ın diğer kötü karakterlerden en önemli farkı, kolayca tahmin edilebilir bir şekilde önceden yaşanmış bir travmanın etkisiyle kötülük yapmaya başlamamasıdır.⁷ O, saf kötülüğü temsil eder. *Joker*'ın film boyunca yüzündeki yaralar ile ilgili farklı hikâyeler anlatması da bunun bilinçli bir tercih olduğunu gösterir. Film, yüzündeki yaralara dair hikâyenin *Joker* tarafından her defasında farklı anlatılması ile bize bu yaraların gerçek sebebinin aslında çok da önemli olmadığını söyler.⁸ *Joker*'ın yaptığı kötülük için illa travmatik bir deneyim yaşaması gerekli değildir. Gerçi, *Joker* sıradan insanların kötülük yapmaya başlaması için yalnızca kötü bir gün geçirmesinin yeterli olduğunu söyler. Ancak, o sıradan bir karakter değildir. *Batman*'in sadık dostu Alfred de filmde bunu *Batman*'e şu sözlerle anlatmaktadır:

"Çünkü bazı insanlar para gibi mantıklı şeyleri istemezler. Onlar parayla alınamaz, zorlanamaz, kendileriyle mantıklı bir şekilde konuşulamaz veya uzlaşamaz. Bazı insanlar yalnızca dünyanın yandığını görmek isterler."

Filmin ana temasının kaos olduğunu söylemek mümkündür. Anarşist bir ruha sahip olan başkarakterlerden *Joker*'ın asıl iddiası ve film boyunca kanıtlamaya çalıştığı şey, işler yolundayken medeni olan ve yasalara uyan vatandaşların, düzen biraz yönünden saptığında tamamen değişecekleridir. Ona göre, bu dünyada yaşamanın tek yolu kuralsızlıktır. Bunu kanıtlamak için de türlü planlar yapar ve oyunlar oynar. Oysa, kendisi bütün herkesin planlara uyan birer robot gibi olduklarını ve olağanın dışında bir şey olunca ne yapacaklarını bilemediklerini, paniklediklerini

7 J. M. Tyree, "American Heroes", *Film Quarterly*, Vol.62, No.3, 2009, University of California Press, sf.31-32.

8 McGowan, age., sf. 138.

söyler. Ona göre, plan ne kadar korkunç olursa olsun eğer insanlar bunu biliyorlarsa daha az endişe duymaktadır.

Bu bilgiye ve öngörülebilirliğe olan aşırı bağımlılık, bir bakıma günümüz ekonomik sistemi ile de uyumlu görünmektedir.⁹ Modern toplumlarda, hava durumundan en mahrem fiziksel özelliklere kadar hemen her şeyin niceliksel olarak tanımlanması bunun sonucudur. Bu insanoğlunun doğa dâhil bütün bilgiye vakıf olmak ve aslında bilgiye hükmetmek yönündeki sınırsız arzudur. Artık, insanların olmazsa olmaz gördükleri bu düzen ihtiyacı teknoloji ile birlikte gittikçe mekanikleşen bir toplum görüntüsüne yol açmaktadır. Belki de modern insanın en büyük sıkıntı kaynaklarından birisi de bu mekanik, önceden planlanmış ve öngörülebilir düzenin içerisinde özgürlük hissiyatının silleşmesi veya yapaylaşmasıdır. *Joker*, insanın düzene yani plana duyduğu bu açlığın korkunç bir dereceye geldiğini ve bunun adeta bir madde bağımlılığı halini aldığını gösterir.

Joker, insanların ikiyüzlü olduklarını düşündüğünden kendisi ile *Batman*'i aynı kefeye koyar. Ona göre, ikisinin birbirinden farkı yoktur ve toplum her ikisini de ucube olarak görmektedir. Çünkü her ikisi de sıra dışıdır ve bu durum insanların düzen ihtiyaçlarına aykırıdır. *Joker*, *Batman* ile konuşurken şöyle der ona:

“Onlar için sadece bir ucubesin. Tıpkı benim gibi. Şu anda sana ihtiyaçları var, ama olmadığında bir cüzzamlı gibi seni dışlarlar. Onların ahlakı, yasaları kötü bir şaka gibi.”

Batman'in hukuk-dışı yöntemlerinin eleştirilmesi nedeniyle artık bu işi -Gotham şehrini gözetme- yapmak istememesi ve

⁹ Hirschman'ın liberal düşüncenin kökeni ile ilgili kitabında öne sürdüğü teze göre, eski zamanların coşkulu ve *tutkuların* galip geldiği şövalye çağının yerine öngörülebilirlik ve tutarlılık sağlayan çıkarların geçmesi ve böylece rasyonel bir toplumsal düzenin kurumsallaşması dikkate alındığında *Joker*'ın “çıklarlar” tarafından terbiye edilmeye çalışılan “*tutkuları*” temsil ettiğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Bkz. Albert O. Hirschman, “*Tutkular ve Çıklarlar - Kapitalizm Zaferini İlan Etmeden Önce Nasıl Savunuluyordu?*”, Çev. Barış Cezar, Metis Yay., 2. Basım, İstanbul, sf. 49-68.

kendi yerine geçecek “meşru” bir kahramanı araması *Joker*’ın bu önermesini bir bakıma doğrular. Bu noktada Max Weber’in devletin şiddet tekeline ilişkin görüşlerine başvurmak faydalı olacaktır. Weber’e göre polis ya da ordu aracılığıyla meşru bir biçimde şiddet kullanabilecek yegane güç devlettir.¹⁰ Bu nedenle devlet dışındaki aktörlerin şiddet kullanımı amacı ne olursa olsun anlaşılabilir ama meşru addedilemez. *Batman*’e gelen eleştiriler de bu noktada yoğunlaşır. Evet, o suçlularla mücadele eden birisidir ancak devlet tarafından yetkilendirilmemiştir, tek başına çalışır. Bu da onu motivasyonu farklı olsa da suçlular ile aynı kefeye koyar: o hukuka aykırı eylemler içerisindedir.

Joker, sıradan insanların kolayca birer katile dönüşebileceğini kanıtlamak için tehlikeli oyunlar oynar. Bu oyunlar, düzene bağımlı hale gelen insanların düzen ortadan kalktıktan sonra nasıl da vahşileşeceklerini ve aslında bütün bu medeniyet tezahürünün birer yanılısamadan ibaret olduğunu göstermek içindir. Bu önerme akıllara Thomas Hobbes’un doğa durumu tasvirini getirmektedir. Doğa durumunda tamamen özgür olan ve kendilerini bağlayan hiçbir şey olmadığı için herkesin herkesle savaş halinde olduğu bir ortamda, “*insan insanın kurdudur.*”¹¹ Ancak sözleşme kurulup toplumsal düzen tesis edildiğinde insanlar bir kısım özgürlüklerini kaybetmişlerdir ama artık güvenlik içerisindedir. Ölümünden ve başkalarının gücünden korkan insanlar, bir barış düzeni ararlar ve bu düzen içerisinde kendi yaşamlarını idame ettirirler. Toplumsal sözleşme ile Leviathan (devlet canavarı) kurulur ve insanlar artık onun koruması altına girer.¹² İngiltere’deki iç savaştan etkilenen Hobbes’un doğa durumuna ilişkin bu görüşleri¹³ her ne kadar daha sonrasında çokça eleş-

10 Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Hürriyet Vakfı Yay., Çev. Taha Parla, 1. Baskı, 1986, sf. 80.

11 Thomas Hobbes, *Leviathan*, Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Yay., 6. Baskı, İstanbul, Ocak 2007, sf.11.

12 ae., sf. 130.

13 Hobbes’un doğa durumuna ilişkin görüşlerinin oyun teorileri bağlamında okunması ile ilgili bkz. Sevtap Metin, “Oyun Teorileri Işığında Thomas Hobbes’un Sosyal Sözleşme Kuramının Analiz ve Yorumu”, *İÜHFEM*, Cilt 72, Sayı 1, sf. 235-264.

söyler. Ona göre, plan ne kadar korkunç olursa olsun eğer insanlar bunu biliyorlarsa daha az endişe duymaktadır.

Bu bilgiye ve öngörülebilirliğe olan aşırı bağımlılık, bir bakıma günümüz ekonomik sistemi ile de uyumlu görünmektedir.⁹ Modern toplumlarda, hava durumundan en mahrem fiziksel özelliklere kadar hemen her şeyin niceliksel olarak tanımlanması bunun sonucudur. Bu insanoğlunun doğa dâhil bütün bilgiye vakıf olmak ve aslında bilgiye hükmetmek yönündeki sınırsız arzudur. Artık, insanların olmazsa olmaz gördükleri bu düzen ihtiyacı teknoloji ile birlikte gittikçe mekanikleşen bir toplum görüntüsüne yol açmaktadır. Belki de modern insanın en büyük sıkıntı kaynaklarından birisi de bu mekanik, önceden planlanmış ve öngörülebilir düzenin içerisinde özgürlük hissiyatının silleşmesi veya yapaylaşmasıdır. *Joker*, insanın düzene yani plana duyduğu bu açlığın korkunç bir dereceye geldiğini ve bunun adeta bir madde bağımlılığı halini aldığını gösterir.

Joker, insanların ikiyüzlü olduklarını düşündüğünden kendisi ile *Batman*'i aynı kefeye koyar. Ona göre, ikisinin birbirinden farkı yoktur ve toplum her ikisini de ucube olarak görmektedir. Çünkü her ikisi de sıra dışıdır ve bu durum insanların düzen ihtiyaçlarına aykırıdır. *Joker*, *Batman* ile konuşurken şöyle der ona:

“Onlar için sadece bir ucubesin. Tıpkı benim gibi. Şu anda sana ihtiyaçları var, ama olmadığında bir cüzzamlı gibi seni dışlarlar. Onların ahlakı, yasaları kötü bir şaka gibi.”

Batman'in hukuk-dışı yöntemlerinin eleştirilmesi nedeniyle artık bu işi -Gotham şehrini gözetme- yapmak istememesi ve

⁹ Hirschman'ın liberal düşüncenin kökeni ile ilgili kitabında öne sürdüğü teze göre, eski zamanların coşkulu ve *tutkuların* galip geldiği şövalye çağının yerine öngörülebilirlik ve tutarlılık sağlayan çıkarların geçmesi ve böylece rasyonel bir toplumsal düzenin kurumsallaşması dikkate alındığında *Joker*'in “çıklarlar” tarafından terbiye edilmeye çalışılan “*tutkuları*” temsil ettiğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Bkz. Albert O. Hirschman, “Tutkular ve Çıkarlar - Kapitalizm Zaferini İlan Etmeden Önce Nasıl Savunuluyordu?”, Çev. Barış Cezar, Metis Yay., 2. Basım, İstanbul, sf. 49-68.

kendi yerine geçecek “meşru” bir kahramanı araması *Joker*’ın bu önermesini bir bakıma doğrular. Bu noktada Max Weber’in devletin şiddet tekeline ilişkin görüşlerine başvurmak faydalı olacaktır. Weber’e göre polis ya da ordu aracılığıyla meşru bir biçimde şiddet kullanabilecek yegane güç devlettir.¹⁰ Bu nedenle devlet dışındaki aktörlerin şiddet kullanımı amacı ne olursa olsun anlaşılabilir ama meşru addedilemez. *Batman*’e gelen eleştiriler de bu noktada yoğunlaşır. Evet, o suçlularla mücadele eden birisidir ancak devlet tarafından yetkilendirilmemiştir, tek başına çalışır. Bu da onu motivasyonu farklı olsa da suçlular ile aynı kefeye koyar: o hukuka aykırı eylemler içerisindedir.

Joker, sıradan insanların kolayca birer katile dönüşebileceğini kanıtlamak için tehlikeli oyunlar oynar. Bu oyunlar, düzene bağımlı hale gelen insanların düzen ortadan kalktıktan sonra nasıl da vahşileşeceklerini ve aslında bütün bu medeniyet tezahürünün birer yanılısamadan ibaret olduğunu göstermek içindir. Bu önerme akıllara Thomas Hobbes’un doğa durumu tasvirini getirmektedir. Doğa durumunda tamamen özgür olan ve kendilerini bağlayan hiçbir şey olmadığı için herkesin herkesle savaş halinde olduğu bir ortamda, “*insan insanın kurdudur.*”¹¹ Ancak sözleşme kurulup toplumsal düzen tesis edildiğinde insanlar bir kısım özgürlüklerini kaybetmişlerdir ama artık güvenlik içerisindedir. Ölümden ve başkalarının gücünden korkan insanlar, bir barış düzeni ararlar ve bu düzen içerisinde kendi yaşamlarını idame ettirirler. Toplumsal sözleşme ile Leviathan (devlet canavarı) kurulur ve insanlar artık onun koruması altına girer.¹² İngiltere’deki iç savaştan etkilenen Hobbes’un doğa durumuna ilişkin bu görüşleri¹³ her ne kadar daha sonrasında çokça eleş-

10 Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Hürriyet Vakfı Yay., Çev. Taha Parla, 1. Baskı, 1986, sf. 80.

11 Thomas Hobbes, *Leviathan*, Çev. Semih Lim, Yapı Kredi Yay., 6. Baskı, İstanbul, Ocak 2007, sf.11.

12 *ae.*, sf. 130.

13 Hobbes’un doğa durumuna ilişkin görüşlerinin oyun teorileri bağlamında okunması ile ilgili bkz. Sevtap Metin, “Oyun Teorileri Işığında Thomas Hobbes’un Sosyal Sözleşme Kuramının Analiz ve Yorumu”, *İÜHFM*, Cilt 72, Sayı 1, sf. 235-264.

tirilmişse de toplumsal sözleşme teorisi modern devletlerin ve hukuk sistemlerinin kuruluşunda başat rol oynamıştır. Düzeni sağlayan Leviathan'ın etkisizleştiği ortamlarda, örneğin iç savaşlar, doğal felaketler gibi, insanların Hobbes'un tarif ettiği doğa durumuna benzeyen davranışlar içerisine girmesi sık rastlanabilen bir durumdur ki bu, birçok edebi eserin yanı sıra sinema filmi veya televizyon dizisine de konu olmuştur.¹⁴ Ülkemizde gerçekleşen şiddetli depremlerden sonra yaşanan yağma olayları da düzensizlik anlarında insanların toplumsal ve hukuki kurları kolaylıkla ihlal edebilmesinin örnekleri olarak gösterilebilir. İşte *Joker*, düzenin pamuk ipliğine bağlı olduğunu ve en ufak bir inceltme noktasında da insanların eski vahşi durumlarına geri dönebileceklerini ileri sürer. O halde, *Joker*'in buradan çıkardığı sonuç yani toplumsal düzenin pamuk ipliğine bağlı olduğu doğru mudur? Şüphesiz bu, bütün insanların düzen bozulur bozulmaz birbirlerine zarar vermeye başlayacakları anlamına gelmez ancak Hobbes'un iddiası budur ve *Joker* da bu anlamda Hobbes'a katılır. Ancak onun önemli bir farkı da vardır: Hobbes'un aksine *Joker*, bu tehlikeli ve şiddetli doğa durumuna bayılır!

Filmin *Joker* ve *Batman* dışındaki diğer ana karakteri, *White Knight* yani beyaz şövalye ise şehirde suç işleyen çetelerle hukuk yoluyla mücadele eden ve adeta bir iyilik timsali olan Savcı Harvey Dent olarak karşımıza çıkar. O, hem yasalara uyar hem de *Batman* gibi maskenin ardında değildir, bir kamusal figür olarak ön plandadır. *Batman* ve kadim dostu polis müdürü Jim Gordon'un mafyayı bitirecek son operasyonlarına dâhil olmak isteyen Savcı, *Batman*'i ortaya çıkaran sebeplerin Gotham'daki suç oranları karşısında hukuki kurumların yetersizliği sonucu oluşan olağanüstü durum olduğu kanaatindedir. Eğer kendisi yeterince etkili olursa *Batman*'in artık böyle bir "yükümlülük" altında olmayacağını düşünür. Kısacası, Savcı'ya göre *Batman*

¹⁴ William Golding'in *Sineklerin Tanrısı* isimli eseri aynı zamanda sinema filmine de uyarlanmıştır. Yine, yakın zamanda bir fenomen olan *Lost* ve ondan sonra gelen *Revolution* televizyon dizilerine örnek verilebilir.

zorunluluk halinde ortaya çıkmış ve iyi şeyler yapmaya çalışan bir vatanseverdir.

Joker, oynadığı oyunların birinde, *Batman*'in asıl kimliğini televizyonda açıklayacağını söyleyen bir adamın 1 saat içerisinde öldürülmemesi halinde bir hastaneyi havaya uçuracağı tehdidinde bulunur. Bir başkasında, oyun teorisinin basit bir örneği olarak iki bomba yüklü vapurun her birindeki yolculara öteki vapurda bulunan bombaların patlatılmasını sağlayacak kumandayı verir ve böylece onları ahlaki bir ikilemde bırakır. Buradaki oyun, sıfır sonuçlu olarak nitelendirilen oyun teorisine uygundur. Sıfır sonuçlu oyunlarda taraflardan birisi kazanıyorsa diğeri kaybeden olacaktır.¹⁵ Zira, en iyi ihtimalde iki vapurdan sadece bir tanesi patlamayacaktır. Eğer, her ikisi de birbirini patlatmazsa, *Joker* verdiği sürenin sonunda iki vapuru da patlatacaktır. Burada akla uygun olan her iki vapur için de, önce davranıp ötekini patlatmak olacaktır. Ancak, elbette ki bu karar görüldüğü kadar kolay değildir. Bir kere karar vermekle yüzlerce insanın yaşamına son verilecektir. Bu ahlaki yükümlülük, insanların kolayca karar verebilmelerine engel olur. Film, burada işleri biraz daha "kolaylaştırır". Vapurlardan birisinde sıradan Gotham vatandaşları yer alırken, ötekinde hapisaneden nakledilen azılı suçlular bulunur.

İlk oyunda, insanların kolaylıkla silahlanıp *Joker*'in işaret ettiği adamı öldürmeye çalıştıkları görülür. Bazı insanlar, hastanenin havaya uçurulmaması için katil olmayı göze almıştır. Biri sıradan vatandaşlar öteki nakledilen mahkumlarla dolu iki bomba yüklü vapuru içeren oyun için ise *Batman*'in ileri sürdüğü Gotham şehrinin iyiliğe inanan insanlar ile dolu olduğu önermesi üstün gelecektir. Seyirci, her iki vapur arasından sıradan insanların olduğu vapuru seçmeye daha yatkındır. Ancak, daha sonrasında seyirciyi şaşırtan hareket mahkumların olduğu gemiden gelir. İri ve korkunç görünümlü bir mahkum bombayı patlatacak butonu elinde tutan yetkiliye yaklaşıp onun da herkes

15 Sevtap Metin, agm., sf.235.

gibi ölmek istemediğini söyler. Bu sözlerden anlaşılacağı üzere kendisi katil olan mahkum, bu işi yapmaya gönüllü olduğunu söyleyerek kumandayı yetkilinin elinden alır ve basacağı yerde açık olan pencereden denize atar. Her iki vapurdaki insanlar da verilen süre içerisinde kumandadaki düğmeye basmamışlar ve *Batman*, sürenin sonunda *Joker*'ın da kumandadaki düğmeye basmasını engelleyerek onun planını boşa çıkarmıştır.

Ancak, *Joker* asıl büyük planını Gotham şehrinin adalete ve kanunlara inancının sembolü olan Savcı'yı kötü birisi haline getirmek üzerine kurmuştur. Böylece, *Joker* sistemin en sağlam ve sarsılmaz görülen yerini vuracak ve ileri sürdüğü görüşü karşı çıkılamaz bir biçimde kanıtlayacaktır. Planı, her zaman öne sürdüğü düşünce ile koşuttur: Savcı'ya olabildiğince kötü bir gün geçirecektir. Nitekim, bu planda başarılı olacaktır. Savcı'nın -ve *Batman*'in de- sevgilisi Rachel'i öldürerek, onun iyiliğe olan inancını yok etmiş ve onu karanlık tarafa çekmiştir. Bunu, büyük bir mutlulukla *Batman*'e açıklarken şunları söyler:

"Gotham'ın Beyaz Şövalyesini aldım ve bizim seviyemize indirdim. Çok zor olmadı. Bilirsin, delilik yer çekimi gibidir. Sadece hafifçe itmek gerekir."

Birbirine Muhtaç Zıtlıklar

Film, şüphesiz diğer süper-kahraman filmlerinde olduğu gibi temelde bir iyi-kötü mücadelesini anlatır. Bu mücadele, insanlık tarihinin kadim düşüncelerindedir. Zerdüştlük, karşıt güçlerin mücadelesine dayanan düşünce dendiğinde akla gelen ilk örneklerdendir. Zerdüştlük, iki ana düalizm üzerine temellendirilmektedir. Bunlardan birisi iyi-kötü düalizmi bir diğeri de düşünce dünyası ile yaşayan canlıların dünyasından oluşan düalizmdir.¹⁶ Ahura Mazda, evrendeki canlı-cansız her şeyin varlığa geliş ne-

¹⁶ Profs Oktor Skjærvø, *Introduction to Zoroastrianism*, 2005, For use of Early Iranian Civilizations 102, Harvard Divinity School 3663a, sf. 14.

deni olan yüce tanrısıdır.¹⁷ Ahura Mazda'nın özünde var olan karşıtlığın iyilik tarafını temsil eden, ışığın, yaşamın ve doğurganlığın yani düzeni sağlayan güçlerin temsilcisi Spenta Mainyu¹⁸ ve kötülük tarafında karanlığın, ölümün ve kısırlığın yani kaosu temsilcisi olan Angra Mainyu¹⁹ arasındaki ebedi mücadele bu kadim felsefenin temelini oluşturmaktadır.²⁰ Kozmik karşıtlık, insanların düşüncelerinde, sözlerinde ve eylemlerinde kendisini gösterir. İnsanların Düzen²¹ isteyen kısmı iyiliği ve Kaos isteyen kısmı da kötülüğü seçer. Ancak buradaki iyi ve kötü kavramlarını ilahi dinlerdekiyle karıştırmamak gerekir. Örneğin, bu inanca göre iyi düşünce Düzen ile uyumlu olan düşünce ve kötü düşünce de bunun karşıtı olan Kaos ile uyumlu olan düşüncedir.²² Kozmik karşıtlık ve çatışma doğada ve toplumda da kendini gösterir. Zengin ve fakir, güçlü ve zayıf, kuru ve yaş, sıcak ve soğuk arasındaki karşıtlık bu tezahürlerdendir.

Yine, Çin felsefelerinde karşıtlıkların uyumlaştırılması ve denge kavramları başat aktörlerdendir.²³ Yaratılmış her şeyin etken ve erkek olan Yang ile edilgen ve dişi olan Yin isimli iki karşıt ilkeye dayandığı düşüncesi neredeyse bütün Çin felsefesinin çekirdeği olmuştur.²⁴ Her türlü aşırılıktan kaçınan ve bu karşıtlıkların bir diğeri tarafından yok edilmeden denge içerisinde yaşadığı bir düzen Çin felsefesinin temellerindedir.²⁵

Karşıtlıkları dünyanın kurucu ilkeleri olarak gören ve bu

17 Esat Korkmaz, *Zerdüştlük Terimleri Sözlüğü*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2004, sf. 19.

18 *ae.*, sf. 136.

19 *ae.*, sf. 23.

20 Skjærvø, *age.*, sf. 14.

21 Zerdüştlükteki Düzen; gün ışığı, gündüz gök yüzü ve güneş ile simgelenir.

22 Skjærvø, *age.*, sf. 19.

23 H. J. Störig, *İlkçağ Felsefesi- Hint Çin Yunan*, Çev. Ömer Cemal Güngören, Yol Yay., 1994, İstanbul, sf. 172.

24 Störig, *age.*, sf. 166.

25 *ae.*, sf. 173.

anlamda Zerdüştlükten esinlendiği düşünülen²⁶ Pythagoras, evrende genel ve yetkin bir uyum olduğunu ve bu uyumun da matematiksel ilkelere dayandığını söylemiştir. Müzik ile ilgilenen Pythagorasçılar, ses perdeleri ve müzik aletlerindeki tel uzunlukları arasında bir ilişkinin olduğunu keşfetmişler ve bunu da matematiksel olarak ortaya koymuşlardır. Tek ve çift sayıların karşıtlıklarının yanında bir arada uyum halinde olduğu durum müzik terimi olarak da kullanılan *harmonia*'dır. Pythagorasçılara göre sınırlı, tek ve iyi olanın karşısında sınırsız, çift ve kötü olan vardır. Ancak, temel birim olan bir sayısının hem tek hem de çift olarak karşıtlığın bir araya gelip uyuma vardığı yer olduğu gibi evrende de karşıtlıklar bir araya gelir ve uyumu oluştururlar.²⁷ Bu düşüncesini insan bedenine de uygulayan Pythagorasçılar, sağlık için ıslak ve kuru, sıcak ve soğuk, acı ve tatlı gibi karşıt güçlerin dengede olması gerektiğini ve bu dengenin bozulmasının da hastalık alameti olduğunu öne sürmüştür.²⁸

Efesli Herakleitos ile birlikte artık Antik Yunan'da diyalektik düşüncenin ortaya çıkışına tanık olunur. Herakleitos, evrendeki temel ögenin ateş olduğunu söyler. O, her şeye hükmeden tanrısal bir dünya-kanununu yani *logos*'u ortaya koyar. *Logos*'un dili olarak da kutupluluğu yani karşıtlığı gösterir.²⁹ Herakleitos'a göre diyalektik, evrendeki her şeyin karşıtına dönüştüğü değişim sürecini ve karşıtların birliğini ifade eder.³⁰ Bu karşıtlıklar aslında *bir* şeyin ayrı yanlarıdır. Evrende süregiden mutlak bir değişim sürecinden bahseden Herakleitos'un tezi, çatışma ve savaşın her şeyin babası olduğu ve karşıtların savaşının varlığın tek

26 Hatta, bu bilgi şüpheli de olsa, Pythagoras'ın Zerdüş't ile kişisel olarak görüştüğüne dair bir rivayet vardır. Bkz. Walther Kranz, *Antik Felsefe: Metinler Açıklamalar*, Çev. Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1984, sf. 44.

27 Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul, 1990, sf. 32.

28 Ahmet Cevizci, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitabevi, Bursa, 1998, sf. 22-23; Kranz, *age.*, sf. 47.

29 Kranz, *age.*, sf. 57.

30 *ae.*, sf. 25-26.

koşulu olduğudur.³¹ Evren, boyuna akan başı sonu belli olmayan bir değişimdir.³² Herakleitos, karşıtların çatışmasında onların herhangi birisinin toptan başarıya ulaşmasını önleyen evrensel adaletin olduğunu söyler.³³ Yani, Herakleitos, evrenin temeline değişim kavramını koyar ve bu değişimi gerçekleştiren şeyin de karşıt güçlerin savaşımı olduğunu, bu karşıtlar ve bunların arasındaki savaşın olmaması durumunda evrenin var olmayacağını söyler. O, bir şeyin ancak karşıtıyla var olacağını ve karşıtı olmadan tanımlanamayacağını savunur. Herakleitos'un kendi sözleri ile ifade etmek gerekirse: "Tanrısal logos için bütün şeyler güzel ve hakçadır, insanlar için ise birtakım şeyler güzel ve hakça birtakım şeyler ise çirkin ve haksızdır. Haksız şeyler olmasaydı hak adını bilmezlerdi."³⁴

İyi-kötü düalizmi görüldüğü üzere insanlık tarihi kadar eski bir düşüncedir ve bu ikisi arasındaki mücadele birçok düşünürün gündemine girmiştir. Peki, *The Dark Knight* burada anlatılanların ışığında bize neler anlatır?

Joker, *Batman*'den doğası gereği nefret etmektedir ama bir yandan da ona obsesif bir şekilde bağlıdır. Çünkü kendi varlığının *Batman* ile anlam kazandığının, ve karşısında bir *Batman* olmadan *Joker* olunamayacağını bilincindedir. *Batman*, sorgu odasında *Joker*'a kendisini neden öldürmek istediğini sorar. *Joker* ona tam olarak şu sözleri söyler:

"Seni öldürmek mi? Seni öldürmeyi istemiyorum. Sensiz ben ne yaparım? Gidip o mafya liderlerini soymaya devam mı edeyim? Hayır, sen beni tamamlıyorsun."

31 Cevizci, age., sf. 36-37.

32 Macit Gökberk, age., sf. 25.

33 Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi: İlkçağ*, Çev. Muammer Sencer, Say Yay., 4. Basım, 1994, sf. 149.

34 Kranz, age., sf. 66.

Bu konuya ilişkin olarak bir sahneye daha atıf yapılabilir. *Joker*, üzerine köpeklerini saldırdığı bir sahnede *Batman* zor durumda kaldığında ona yardım etmiş ve *Batman*'in tamamen yok olmasının önüne geçmiştir. Bu nokta dikkate değerdir, zira *Joker*'in *Batman* olmadan kendisinin de var olamayacağını farkında olduğunu gösterir.

Joker'in *Batman*'e ihtiyaç duymasının yanı sıra *Batman* de ona ihtiyaç duymaktadır. Zira, *Batman*'in kimliği kötülükle savaşması ile şekillenmiştir. *Joker* gibi kötülerin yokluğunda *Batman* karakterinin bir anlamı olmayacaktır. Ayrıca böyle bir durumda ona ihtiyaç da yoktur, zira onun muteberliği kötülüğün var olmasına bağlıdır. Gotham halkı, kötülerle mücadelede baş tacı ettiği *Batman*'i, ona ihtiyacın duyulmadığı ya da azaldığı yerde hemen eleştirmeye başlamış ve kendi "yasal" düzenlerinin dışında olan bu figürü dışlamışlardır.

Batman, inandığı değerler ve korumaya çalıştığı Gotham halkının iyiliği için gereken her şeyi yapmaya hazırdır. O, Düzen'i devam ettirebilmek için gereken şey neyse onu yapar. Filmin sonunda, Savcı Harvey Dent'in işlediği suçları üstlenip aranılan bir zanlıya dönüşmeyi göze alması buna örnektir. O, Gotham şehrinin iyiliğe olan inancının kaybolmaması için kendi kimliğinden vazgeçer ve şehrin "Kara Şövalyesi" olur. Alfred'in sözleri bunu göstermektedir:

"Sizden bunun için nefret edecekler ama *Batman*'in gerçek amacı bu. O, dışlanabilir. Kimsenin yapamayacağı tercihler yapabilir. Doğru tercihleri."

Joker'in kontrolsüz, saf kötülüğü temsil etmesi ve otoriteye karşı olmasının yanında *Batman*, saf iyiliği ve düzeni temsil etmektedir. Buna göre, *Joker* ve *Batman* arasındaki mücadele aynı zamanda *Joker*'in söylediği gibi sonsuza kadar devam edecektir. Bu durum, iyinin ve kötünün var olmak için birbirine muhtaç olması nedeniyledir ve *Batman*'in çabaları ile Savcı'nın başarısı sonucu kentteki suç oranlarının neredeyse yok olması ile *Joker*'in

ortaya çıkması aynı zamana denk gelmektedir. Bu, aynı zamanda bize iyi ve kötü arasındaki dengenin biri aleyhine bozulmuş olursa sürekli olarak tekrardan kurulduğunu gösterir.

Yazının başında filmin zengin içeriğinden bahsetmiş ve bunların tamamının ortaya konmasının imkânsızlığını ileri sürmüştük. Şimdi sadece değinileceğini söylediğimiz ve başlı başına ayrı yazı konusu olacak iki ayrı okumadan bahsedelim. Bunlardan ilki için filmin üç başkarakterinden esinlenilebilir. Üç ana karakterimiz; iyiliği ve düzeni temsil eden *Batman*, kötülüğü ve kaosu temsil eden *Joker* ve başına gelen korkunç olaydan sonra yüzü yanmış bir halde hem iyiyi hem de kötüyü aynı anda içinde barındıran ve saf şansı temsil eden İki-Yüzlü (*Two-Face*) Savcı Harvey Dent'tir. Bunların her biri, adalet konusunda farklı fikirlere sahiptir. *Batman*'e göre adalet, düzen ve iyilikten doğar. *Joker* ise bunun tam tersi olarak kaosu adil olarak nitelendirmektedir. İki-Yüzlü'ye göre ise adil olan tek şey şanstır. Önyargısız ve tarafsız olan şans, aynı zamanda dünyadaki tek ahlaki şeydir. İşte bu üç farklı adalet tanımını bu karakterler üzerinden ortaya koymak yapılabilecek okumalardan birisidir.

İki-Yüzlü Harvey Dent ve diğ...

Üç ana karakterin farklı bir okuması da Freudyen ekseninde yapılabilir. Buna göre, Joker, kişiliğin karanlık ve ulaşılmaz parçasını oluşturan ve herhangi bir düzenliliğe sahip olmayan *id*'i temsil etmektedir. *Id*'in dış dünyanın etkileriyle şekillenen, akli ve sağduyuyu temsil eden parçası *ego* ise Harvey Dent'in kişiliğinde sembolleşir. *Batman*'in temsil ettiği de, bize yapılması gerekeni söyleyen, otoriter *süperego*'dur. *Ego* yani Harvey Dent, *süperego-Batman* ve *id-Joker* arasındaki mücadeleye sahne olur.

Özgürlük-Güvenlik İkilemi ve Kahraman'ın Olağanüstü Rejimi

Özgürlük ve güvenlik arasında her zaman bir denge olması gerektiği modern demokrasilerde genel kabul gören bir varsayımdır. Buna göre, özgürlüğümüzü güvenli bir ortamda yaşayabilmek için onun önemli bir kısmından vazgeçmemiz gerekir. Hükümet ya da devlet, güvenliği sağlayabilmek için bazı özgürlükleri ihlal edebilir. Hobbes'un ve Locke'un doğa durumunda tamamen özgür olan ancak güvende olmayan bireylerin sosyal sözleşme ile güvenlik için özgürlüklerinin bir bölümünden vazgeçmesine dayanan düşünceleri bunun temellerini oluşturmaktadır. Locke, her ne kadar Hobbes'a göre daha çok sarkacın özgürlük yönünde gösterilse de o da, devletin ortak yarar için zorunluluk anlarında gereken her şeyi yapmak konusunda imtiyaz sahibi olduğunu söylemektedir.³⁵ Güvenlik söz konusu olduğunda, onu tesis etmek için gereken her şey özgürlüklere veya yasalara karşı olsa da yapılabilecektir.

Bu bağlamda bahsetmemiz gereken bir diğer kavram da hikmet-i hükümettir (*raison d'état*). Buna göre, devletin bekası ve ortak iyilik için bazen hızlı hareket etmek gerekebilir ve bu da yasanın dışında hatta ona karşı hareket etmek gerektiği anlamına gelir. Egemen güç bireyler gibi ahlak ile bağlı değildir, o bu

³⁵ Mark Neocleous, "Security, Liberty and the Myth of Balance: Towards a Critic of Security Politics", *Contemporary Political Theory*, 2007, 6, Palgrave Macmillan Journals, sf. 136.

gibi durumlarda yapılması gerekeni yapmalıdır, özerktir.³⁶ Filmde, *Batman*'in yasa dışı eylemleri de onun bir bakıma hikmet-i hükümet yetkisi kullandığını göstermektedir. Ancak problem şudur ki, *Batman*'in meşru bir egemen olarak bu yetkiyi kullandığına dair herhangi bir gösterge yoktur.

Adam Smith'in özgürlük-güvenlik meselesine dair fikirlerine bakan Neocleous, Smith'in düşüncesinde güvenliğe içkin bir özgürlük olduğunu belirtir. Smith'e göre güvenlik, özgürlük için sahip olunması gerekendir dolayısıyla ontolojik ve politik olarak özgürlüğe bağlılıktan önce güvenlik gelir. Benzer bir yaklaşım Jeremy Bentham'da da mevcuttur. Ona göre de, örneğin politik özgürlük, güvenliğin bir başka alanıdır, daha doğru ifade etmek gerekirse yöneticilerin yapabileceği adaletsizliklere karşı bir güvenliktir.³⁷ Hatta, bu noktada Bentham'ın eşitliğin mülkiyetin yeniden dağıtımını anlamına gelmesi sorusuna ilişkin yorumu daha da dikkat çekicidir: Bu, özgürlüğe değil ama güvenliğe bir tehdit olacaktır. Daha sonra liberal geleneğin birçok temsilcisinin benzer yöndeki görüşlerine yer veren Neocleous, 18. yüzyılın sonlarına doğru iki kavramın birbirine bağlı hale geldiğini ve bu düşünce geleneği için özgürlük ve güvenlik kavramlarının zıt anlamlı olmaktan çok anlamdaş olduğunu söyler.³⁸

Foucault'nun da dikkat çektiği üzere, liberalizm, tarihsel olarak her zaman "çok fazla yönetimin" karşısında duruyormuş gibi tanımlanır. Ancak "çok fazla yönetim" riski, yanında önemli bir soruyu da getirir: Neden en başta bir yönetime ihtiyaç duyulur? Liberalizm bu soruyu cevaplarırken, güvenliği yönetimin esas amacı olarak ortaya koyar ve güvenlik, liberal ideolojinin en üstün kavramı haline gelir.³⁹ Bu noktadan sonra asıl problem

36 Niccolo Machiavelli, *Prens: Hükümdarlıklar Hakkında*, Çev. Buğra Poyraz, Kabalcı Yay., Temmuz 2013, İstanbul, sf. 141 ve 159.

37 *ae.*, sf. 140-141.

38 *ae.*, sf. 141.

39 *ae.*, sf. 142.

karşımıza çıkmaktadır: Liberalizmin, eylemlerini güvenlik adına yaptığı sürece otoritarizme karşı koyabilmek için herhangi bir argümanı yoktur.

Neocleous da, makalesinin başında özgürlük-güvenlik çatışmasına ilişkin ilk olarak "denge" kelimesine ve buna ilişkin varsayıma dikkat çeker. Denge sözcüğünün kendisini kanıtlayan bir biçimde ulaşılmaya değer bir nokta olarak daha tartışmanın başında kendisini kabul ettirdiğini ve gerçek bir argümanın yerine geçtiğini vurgular.⁴⁰ Benjamin Franklin'in "geçici bir güvenlik duygusu için vazgeçilmez özgürlüklerinden ödün veren kimseler ne özgürlüğü hak eder ne de güvenliği" sözüne yapılan atıfların çoğuğuna dikkat çektikten sonra, kendisinin bu meseleye farklı bir pencereden bakacağını ve özgürlük ile güvenlik arasında doğru dengeyi aramanın liberalizmin gerçek tarihini gizlemek anlamına geleceğini söyler.⁴¹

Neocleous, bu noktadan sonra Foucault'ya döner ve onun liberalizmin ana temasının özgürlük değil güvenlik olduğu yönündeki düşüncesini hatırlatır. Foucault, liberalizmin özgürlük adına dayatılan güvenlik önlemlerine karşı çıkmak yerine esasında "güvenlik toplumu" için gereken mekanizmaları kuran başka bir yönetimsel rasyonaliteyi (*governmentality*) sahnelediğini belirtir.⁴² Güvenlik, burada ekonomi ve hukuk arasında bir yerde durur ve onun yönetimsel rasyonalite dediği formun dominant bir biçimi haline geldiğini belirtir.⁴³ Güvenliğin, Hobbes'tan beri toplumun ihtiyacı olduğunu ontolojik ve politik bir veri olarak alan baskın görüş yerine güvenlikleştirme teorisi (*securitization theory*), güvenliği, sadece sosyal süreçlerin bir sonucu olarak ele almaktadır.⁴⁴

40 ac., sf. 132.

41 ac., sf. 132-133.

42 Michel Foucault, *Security, Territory, Population*, Ed. by Michel Senellart, trans. by Graham Burchell, Palgrave Macmillan Yay., Mart 2007, sf. 451.

43 ac., sf. 133.

44 Neocleous bu kavram için Ole Waever, Barry Buzan ve Eric Herring gibi yazarlara atıf yapmaktadır (sf. 133). Buzan & Hansen, kavram için şu tanımlı yapmaktadır: "güvenlikleştirme,

Peki, burada anlattığımız güvenliği merkeze alan liberal ideolojinin bu özelliğinin en saf biçimde karşımıza çıktığı durum nedir? Buna verilecek cevap, olağanüstü hal rejimi olacaktır. Giorgio Agamben, geçici ve istisnai önlemlerin zemin değiştirerek bir yönetim tekniğine dönüşmesini ve anayasa biçimleri arasındaki geleneksel ayrımın yapısını ve anlamını kökten değiştirmesini vurgulamıştır.⁴⁵ Tarihsel kanıtlar göstermektedir ki, liberal demokrasilerde olağanüstü yetkiler istisnai olmaktan çok uzaktır ve güvenliği sağlamak adına defalarca kullanılarak liberal siyasetin kalıcı bir unsuru haline gelmiştir. Akla gelen ilk örnek olarak, ABD'nin 11 Eylül sonrası ortaya koyduğu yeni siyasi paradigma verilebilir. Bush doktrini⁴⁶ olarak adlandırılan bu yaklaşım artık terörle mücadele yani güvenlik adına birçok özgürlüğün kısıtlanmasını ve hatta askıya alınmasını sağlamıştır, üstelik belirli ve öngörülebilir bir “düşman” olmadığı için de “mücadele” sürekli gerekiyor algısı yaratılarak bu rejim istisnai olmaktan çıkıp kalıcı bir hale gelmiştir. Herhangi bir hukuki korumaya tabi olmadan, hukuken yöneltmiş bir suç isnadı olmadan, aslında hukukun tamamen dışında bırakılarak yıllarca hukuken Amerikan toprağı olmayan bir yerde Amerikan askerleri tarafından tutulan ve “ne

daha açık ifade etmek gerekirse bir konuyu güvenlik terimleri ile sunmayı ifade eder başka bir şekilde ifade etmek gerekirse bu kavramı çalışmak söylemi ve politik gruplaşmayı çalışmak demektir: Bu belirli retorik ve semiyotik yapıya sahip argüman, izleyici bir grubu normalde itaat edilmesi gereken bazı kuralların ihlal edilmesine karşı hoşgörülü yapmak için yeterli etkiyi ne zaman elde eder? Varoluşsal bir tehditin aciliyetine ve önceliğine ilişkin bir argüman vasıtasıyla güvenikleştiren aktör, bağlı olunması gereken prosedür veya kurallardan kurtulmayı başarırsa burada bir güvenikleştirme ile karşı karşıyayızdır.” Bkz. Barry Buzan & Lene Hansen, The Evolution of International Security Studies, Cambridge University Press, 2009, sf. 214.

45 Giorgio Agamben, *İstisna Hali*, Otonom Yay., Şubat 2006, İstanbul, sf. 11.

46 Bush Doktrini, 11 Eylül olaylarından sonra ABD'nin “terörle mücadele” konsepti altında hem ulusal hem de uluslararası alanda yeni bir siyaset izlemesine yol açmıştır. Ülke içinde güvenlik önlemlerini üst düzeye çıkaran ABD hükümeti bunun yanı sıra Vatansızlık Yasası'nı (Patriot Act) çıkararak Amerikan vatandaşlarının birçok özgürlüğüne müdahale etmiştir. Ülke dışında da terörle mücadelenin kaynaklandığı noktalara müdahale yapılmasında dayanan yeni doktrin sonucu Afganistan ve Irak gibi ülkeler işgal edilmiş ve dünyanın daha birçok yerinde benzeri operasyonlar yapılmıştır. Bunun yanı sıra BM Güvenlik Konseyi nezdinde kara listeler oluşturulup birçok insanın malvarlıkları dondurulmuş ve seyahat engelleri gibi yasaklar getirilmiştir. Günümüzde, Bush Doktrini'nin etkileri halen devam etmektedir.

mahkum ne sanık yalnızca tutuklu⁴⁷ olan Guantanamo esirleri bu durumun kristalleştiği örneklerdir. Bu sürece ilişkin örüntü (*pattern*) için Neocleous'un da kullandığı tanım durumu özetler:

*"Hangi örneği kullanırsak kullanalım, örüntü aynıdır: 'güvenliğin' tehdit edildiği bir 'acil durum' meydana gelir; var olan olağanüstü yetkiler kullanılır ve bunlara yenileri eklenir; bu yetkiler daha sonra orijinal kapsamlarının ötesine doğru 'genişler' ... acil durum kalıcı hale ve istisnai olan kural haline gelir."*⁴⁸

Filmde de olayların geçtiği Gotham şehri, özet bir şekilde ortaya koymaya çalışılan liberal hukuk düzeninin hâkim olduğu bir yerdir. Ancak, şehrin yoğun suç karşısında hukuk içerisinde konumlanmış olan kolluk gücünün etkisiz hale gelmesi ve düzenin bozulmaya yüz tutması ile istisnai önlemlere yani olağanüstü bir rejime ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu olağanüstü rejim ya da önlem burada bir kahraman figürü olarak ortaya çıkmaktadır. O, suçla mücadele ederken hukukun dışına çıkmaktan, trafiği alt üst etmekten, sağa sola zarar verip patlatmaktan hiç de imtina etmemektedir. Tek bir kuralı vardır: öldürmemek. Onun dışındaki kuralları çiğnemekten çekinmez. Gotham şehrinin yöneticileri bütün bunlara rağmen Batman ile işbirliği yapmaktan geri kalmaz zira bu "kötülükle" mücadelede dayanılması gereken bir zorluktur.

Nolan, film üzerine çalışmalarını sürdürürken, George Bush terör ile savaş konseptini devam ettiriyordu ve otoritelerin *Batman* gibi hukuk-dışı yöntemlere başvurması olgusu bu açıdan bir benzerlik gösteriyordu. Bu nedenle film, Amerika'da bu açıdan çok sayıda incelemeye konu olmuştur.⁴⁹ Filmde yer alan

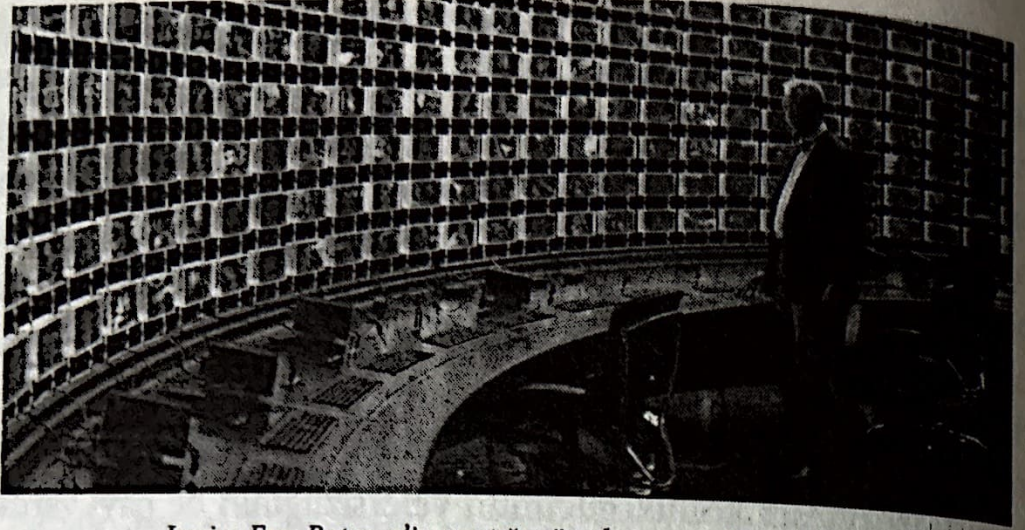
47 Agamben, *age.*, sf. 12.

48 Neocleous, *agm.*, sf. 144.

49 Todd McGowan, *age.*, sf. 123; Martin Fradley, "What Do You Believe In? Film Scholarship and the Cultural Politics of the Dark Knight Franchise". *Film Quarterly*. Vol. 66, No. 3, 2013, University of California, Los Angeles.

“terörle mücadele” konsepti, aynı zamanda sağ görüşlü politikacılara ve gazetecilere de Bush politikasını övmek açısından malzeme olmuştur.⁵⁰ Filmde bu tartışmaya referans olabilecek sahnelere bakılacak olursa, devletin başat aktör olduğu istisna haline tam olarak uyan bir örnek olmasa da yöntem açısından benzerliği nedeniyle filmin başında yer alan sahte *Batman*’lerin olduğu bölüm dikkate alınmalıdır. Suçlular ile mücadele için istisnai bir yöntem olan *Batman*’in yöntemi, artık toplumun bazı kesimleri tarafından tek yöntem yani kural gibi algılanmış -ki bu kanıda şüphesiz kolluk gücünün yetersizliğinin de payı vardır- ve onlar da kostümlerini giyerek mücadeleye girişmiştir. Ancak sahte *Batman*’leri de, yakaladığı suçlular ile birlikte bağlayıp bir daha kendi işine karışmamalarını söylediğinde beklemediği bir soruyla karşılaşır: “*Bu hakkı nereden alıyorsun? Seninle benim aramdaki fark nedir?*”

Bu tartışmanın daha net olarak karşımıza çıktığı bölüm ise *Batman*’in *Joker*’ı bulmak için bütün Gotham’ı gözetlemesine yarayacak bir sistemi kurduğu bölümdür. Gotham şehrindeki bütün cep telefonlarını birer mikrofon ve alıcıya dönüştüren teknolojik bir izleme sistemi kuran *Batman*, bunu Lucius Fox’a gösterdiğinde, o, bu sistemi etik dışı ve yanlış olarak tanımlar. *Batman*’in bunu *Joker*’ı bulmak için gerekli olduğunu söylemesi üzerine, “*Peki, ne pahasına?*” diye cevap verir. Elde ettiği bilgilerin bulunduğu veri bankasının çok iyi bir şekilde şifrelendiğini ve yalnızca bir kişi tarafından bunlara erişilebileceğini söyleyerek Bay Fox’u rahatlatmaya çalışan *Batman*, ondan bunun bir kişi için çok büyük bir yetki olduğu cevabını alır. *Batman* de bu yüzden bu yetkiyi Bay Fox’a kullanacağını söyler. Bir kereliğine *Joker*’ı bulması için *Batman*’e yardım etmeye karar veren Fox, daha sonrasında bu sistem durdukça aynı şirkette çalışamayacaklarını ve işleri biter bitmez istifa edeceğini belirtir.

Lucius Fox, Batman'in yaptığı gözetleme aygıtına bakıyor.

Ancak, *Batman* ile Amerikan yöneticileri arasındaki fark *Batman*'in olağanüstü durum sona erdikten sonra bu üstün gözetleme gücünü terk etmeye hazır olması ve bu yaptığının suç teşkil ettiğinin farkında olmasıdır.⁵¹ Bu bakımdan filmde istisna halinden dolayı alınan bir önlemin kurallaşması değil, ihtiyaç sona erdikten sonra ortadan kaldırılması söz konusudur. Film, böyle davranarak politik bir duruş sergiliyor olabilir ancak geçici önleme ne zaman ihtiyaç duyulacağı ve bu ihtiyacın ne zaman sona ereceğine dair karar verme yetkisi de yine "egemen" olan *Batman*'dedir. O, alicenaplık göstererek bu yetkiyi Lucius Fox'a devretmiştir. Gotham şehrinin sakinlerinin iletişimlerinin gizliliği de Bay Fox'un yüce gönüllükle vereceği karara bağlı olarak yeniden sağlanacaktır. Bu eleştirilerin yanında belki şu özelliğe de dikkat çekmek daha adilane olacaktır. Bay Fox, *Joker* yakalandıktan sonra yaratılan "canavarı" tamamen yok edecektir. Benzer durumlarda kullanmak üzere rafa kaldırmak yerine öylesi ekstrem bir aracın yok edilmesi, dikkat çekicidir. Anlaşılan, senaryoyu yazan kişiler bu önlemlerin ağırlığının ve tehlikelerinin bilincindedir.

Yapıldığı zaman itibariyle yoğun bir şekilde yapılan özgürlük

⁵¹ McGowan, age., sf. 131.

ve güvenlik üzerine tartışmalara uzak kalmayıp bunu işleyen *The Dark Knight*'in bize sunduğu önermeler nelerdir? Şüphesiz, film bir kurgudur ve bu kurguda *Batman*'in kullandığı bu "olağanüstü" gücün amacı *Joker*'ı durdurup binlerce vatandaşı kurtarmaktır. Bu, filmde gösterildiği üzere son derece somut ve gerçek bir tehdittir. Bu tehdit karşısında *Batman*'in kullanacağı yetki, izleyenler açısından rahatsızlık verici olmaktan ziyade gerekli bir önlem olarak değerlendirilmeye yatkındır. Bush taraftarlarının kendilerini savunurken bu filme atıf yapmalarının sebebi de budur: Onlara göre, binlerce Amerikan vatandaşının hayatı söz konusu olunca "üç-beş sarıklı Taliban'ın" bir adada tutulmasının veya bunlara işkence edilmesinin bir önemi yoktur. *Joker* yakalandıktan sonra bu aracın yok edilecek olması ve hatta *bir kereye mahsus* kullanılan bu aracın yok edilmesi yetkisinin *Batman*'den başkasına verilmiş olması da yapılan bu eylemin kabul edilebilirliğini ve inandırıcılığını arttırır görünmektedir. Öyle ya, binlerce insanın hayatı söz konusuysa iletişim özgürlüğünü kim önemser ki! Evet, *Batman* hukuken meşru bir aktör değildir ancak o Gotham şehrinin kurtarılması konusunda inisiyatif almakta ve "egemen" olarak yapılması gerekene karar vermektedir. Problem şudur ki, gerçek hayatta her zaman *Batman*'in ve Lucius Fox'un olacağına dair bir garanti yoktur. O halde bizi bu olağanüstü yetkilere karşı her zaman koruyacak olan şey "egemenin" yüce gönüllülüğü veya yüksek ahlaklılığı değildir.

Bütün bunlar dikkate alındığında filmin, bu tartışma bağlamında güvenlik politikalarını ön plana alan kadim liberal düşüncenin safında yer aldığını söylemek mümkündür. Pozisyonu bu açıdan yenilikçi değil, eskinin biraz daha süslenerek ve yumuşatılarak sunulmasıdır. Bütün yumuşatma çabalarına rağmen, "güvenlik" için gerektiğinde her türlü hukuk-dışı önlemin alınabileceği fikri net bir şekilde öne çıkarılmaktadır. Bu akıl yürütme itiraz edilmeksizin bir kere kabul edildiğinde artık bunun içinin doldurulması tamamen egemene yani devlete kalacaktır. O, top-

lumun güvenlik içerisinde yaşayıp yaşamadığına karar verecek ve buna göre yine kendisinin karar vereceği "önlemleri" alacak, düzeni tesis edecektir. Peki, egemeni bunu kötüye kullanmaktan sakınacak olan nedir? O, yapay güvenlik sorunları yaratarak arzu ettiği hukuki düzeni oluşturmak ve otoriterleşmek istediğinde onun karşısına hangi argümanlarla çıkılabilir?⁵²

Sonuç Yerine

The Dark Knight, gösterime girdiği yıllarda, özellikle de Amerikan kamuoyunda, biraz da güncel politik durumun etkisiyle daha çok özgürlük-güvenlik çatışması başlığında anlatmaya çalıştığımız bağlamda değerlendirmelere konu olmuştur. Neoliberal düzlemde hukuk devleti üzerine bu tartışmalar, şüphesiz halen güncelliğini korumakta ve hatta her geçen gün arttırmaktadır. O halde söz konusu görüşün savunucularının, 2008'de Amerikan neocon siyasetçilerin bu film üzerinden yaptığı gibi, görüşlerinin kanıtı ve meşrulaştırma aracı olarak filmde anlatılanlara benzer örnekleri kullanabileceklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu tartışmanın alevlendiği her anda *The Dark Knight* bir yerlerden zihnimizi meşgul edecek gibi görünmektedir.

Bana göre, filmi ölümsüz kılan nokta ise asıl ekseninin iyi-kötü düalizmi üzerine konumlanmasıdır. Bu, sinema için elbette ki yeni bir konsept değildir. Ancak, bu filmi diğerlerinden ayıran, süper-kahraman uyarlamaları arasında kendine has bir yer edinmiş olması ve iyi-kötü kavramlarının yanı sıra bunlar ile özdeşleştirilen düzen=iyi ve kaos=kötü ön kabulünü de tekrar

52 Bu soruların tek veyahut mevcut bir cevabı yoktur. Ancak bir kere bunlar bir sorun olarak kabul edilirse cevap aranması noktasında Neocleous'un başlangıç için önerdikleri dikkate alınabilir. Ona göre, ilk etapta alternatif bir politik dil gereklidir. Gerçekten radikal olan politik "güvenliğe" karşı olmaktır. En basitinden güvensizlik duygusunu bir insani durum olarak kabul etmek ve bu anlamda her şeyin bir güvenlik meselesi olarak ele alınmasına karşı çıkmak iyi bir başlangıç olacaktır. Belki ileri adım, yalnızca özgürlük ve güvenlik arasında bir denge olması gerektiğine dair mitten kaçınmak değil güvenlik ideasından tamamen kaçınmaktır. Zira güvenlik kavramı ideolojik olarak çok fazla devletin tarafındadır ve herhangi gerçek politik düşünce buna karşı gelmemeye zorlanmaktadır. Bkz. Neocleous, agm., sf. 146-147.

dan düşünmemiz için bizi cesaretlendirmesidir. İyilik tarafında gösterilen simsiyah bir giysi ve pelerinli *Batman*'in mutsuz, karanlık, korkunç ve sıkıcı bir tip olarak çizilmesi bunun karşısında palyaço gibi boyalı yüzü ve kıyafeti olan, kötülüğün ve kaosu temsilcisi *Joker*'in eğlenceli, şakacı ve renkli bir karakter olması alışıldık iyi-kötü kalıplarının dışındadır. Üstelik yaptığı bütün korkunç eylemlere rağmen *Joker*, seyirciye genelde daha sempatik gelir ve sorduğu sorular, onunla empati kurabilmeye ya da en azından öne sürdüğü fikirler ile ilgili bazı ön kabulleri sorgulamaya yönelir.

Sözün özü, protest ruhu ve kadim felsefi problemlere yaptığı çok sayıda gönderme ile *The Dark Knight*, çağını aşan ve uzun yıllar ilgi çekecek olan bir film gibi görünüyor.

